

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНІЙ ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ – ПРЕРОГАТИВА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В.Г. Редько,

*завідувач відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки
НАПН України, доктор педагогічних наук*

У статті висвітлюються дидактичні та методичні засади організації компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. Окреслено вікові особливості та потенційні можливості учнів молодшого шкільного віку, пропонуються та обґрунтовуються види і форми навчальної діяльності відповідно до компетентнісного, комунікативного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів до навчання, характеризуються методи, форми та способи організації процесу навчання мовного матеріалу та формування іншомовних комунікативних умінь.

Матеріали статті можуть слугувати вчителю дидактичним і методичним підґрунтям для організації компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи.

2018-2019 навчальний рік знаменує початок освітньої реформи, що розпочинається у вітчизняній шкільній іншомовній освіті. Перегляд окремих усталених методів, форм і засобів навчання та їх імплементація в сучасній інтерпретації у початковій школі, зокрема, у першому класі, зумовлюють пошуки нових або оновлених методичних підходів до організації навчального процесу. Отже, оновлення змісту навчання іноземних мов пов'язується із деякими змінами у стратегічних напрямках розвитку сучасної шкільної освіти, чітко продекларованих у державному документі «Нова школа. Простір освітніх можливостей (2016)», – спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей (*life skills*), що в майбутньому давали б змогу випускникам, які здобувають повну загальну середню освіту, комфортно почуватися в

сучасному світовому мультинаціональному та полікультурному просторі. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція на постійну глобалізацію та інтенсифікацію розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життєдіяльності, а також активною переорієнтацією шкільної іншомовної освіти на компетентнісне спрямування навчального процесу.

Компетентнісний підхід до навчання іншомовного спілкування проявляється насамперед безпосередньо у процесі комунікативної діяльності, коли школярі не тільки здобувають певні прагматично спрямовані знання, але й активно виконують систему навчальних дій, що забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності. Лише за умови, що кожен учень особисто братиме участь у цьому процесі, чітко усвідомить функціональне призначення комунікативно спрямованих дій у комплексі з іншими навчальними діями, він зможе набути досвіду іншомовної комунікації в усній та письмовій формах.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів 1–4 класів як початкового етапу в усій структурі вітчизняної шкільної освіти характеризується дидактичними і методичними особливостями організації навчального процесу. Насамперед вони зумовлюються віковими особливостями учнів молодшого шкільного віку, які потребують використання спеціальних форм, методів і способів презентації, активізації навчального матеріалу та засобів контролю рівня його засвоєння. Успішне розв'язання зазначених проблем різнобічно залежить від доцільно визначених, дидактично й методично обґрунтованих теоретико-методологічних засад як наукового підґрунтя для впровадження компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах шкільної початкової освіти. Науковими засадами для виконання окреслених завдань можуть слугувати комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований та культурологічний підходи, які своєю сутністю сприяють становленню

компетентної особистості, здатної завдяки володінню іноземними мовами активніше соціалізуватися в сучасному глобалізованому світовому просторі.

Дидактичне поняття «початкова освіта» в Україні визначається 1–4 класами як першим етапом, на якому здійснюється навчання іноземних мов. За результатами психологічних досліджень – це саме той етап активного психофізіологічного розвитку дітей, який знаменує важливі вікові психічні зміни в їхньому житті. Кожен рік перебування їх у школі характеризується значними якісними трансформаціями в різних сферах розумової діяльності. Вони по-різному інтерпретуються в пам'яті, поведінці, мисленні, мовленні, мотивах, діях, інтересах, ставленнях, оцінках тощо. У зв'язку з цим під час визначення дидактичних і методичних засад компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов не варто узагальнювати наукові положення, що можуть бути характерними для навчальної діяльності всіх учнів молодшого шкільного віку, а дотримуватися принципу їх диференціації відповідно до психофізіологічних особливостей дітей кожного класу. Такий підхід зумовлюється активними змінами в їхньому психічному розвитку, і те, що властиве першокласникам, не завжди може бути адаптивним для учнів старшого віку і об'єктивно даватиме інший результат.

До основних напрямів трансформації змісту навчання іноземних мов учнів 1–4 класів відповідно до компетентісної парадигми належать такі:

а) дидактичне переосмислення сутності навчального матеріалу під кутом зору його доцільності, доступності, відповідності комунікативним потребам учнів цієї вікової категорії, достатності для забезпечення їхніх іншомовних комунікативних намірів, у зв'язку з чим тематичний інформаційний та мовний матеріал, визначений для використання у навчальному процесі, має різнобічно узгоджуватися з життєвими комунікативними потребами та інтересами учнів молодшого шкільного віку;

б) визначення значущих для учнів, відповідно до їхніх потенційних можливостей, зв'язків вивченого матеріалу із життєвою практикою, що

асоціюється з рівнем його прагматичності – сферами використання в реальних умовах спілкування;

в) забезпечення ефективної активізації мовного та інформаційного матеріалу в різних видах мовленнєвої діяльності через умотивованість навчальних дій і використання оптимальної системи вправ і завдань та дидактично доцільних допоміжних засобів;

г) сприяння усвідомленому і вмотивованому засвоєнню учнями способів діяльності з навчальним іншомовним матеріалом у межах окресленого чинною навчальною програмою і змістом підручника кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, зокрема тем для спілкування, змісту мовних і мовленнєвих засобів, набуття досвіду самостійно виконувати мовні операції та мовленнєві дії тощо.

Початковий етап навчання іноземної мови надзвичайно важливий у всьому навчальному курсі. Відповідно до проекту Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» передбачається два цикли початкової освіти: 1) адаптаційно-ігровий (1–2 класи); 2) основний (3–4 класи). Така структура зумовлює вчителів до вибору особливих форм, методів і прийомів навчання учнів іншомовного спілкування. Так, у першому циклі перевага має надаватися ігровій діяльності та часу її виконання з урахуванням індивідуальних особливостей школярів; навчання іншомовного спілкування доцільно організовувати через діяльність із використанням ігрових методів; навчальна робота має вмотивовуватись і викликати зацікавленість учнів. Учитель має знати, що в початковій школі відповідно до вікових особливостей дітей, про які йшлося вище, більшість видів комунікативної діяльності здійснюється на репродуктивному рівні, за зразком як орієнтовною основою виконання операцій і дій. Дітям цього віку ще майже недоступні самостійні продуктивні (творчі) види діяльності. Весь зміст навчальної діяльності повинен викликати в першокласників інтерес до іноземної мови. У другому циклі, ураховуючи потенційні можливості школярів та набутий ними навчальний досвід (міжпредметні зв'язки),

основну увагу вчитель має спрямовувати на використання методів, які навчають учнів робити самостійний вибір способів засвоєння навчального змісту відповідно до власної траєкторії розвитку, зіставляти, систематизувати, узагальнювати, формулювати елементарні висновки, на елементарному рівні висловлювати оцінні судження, пов'язувати вивчене із практичним життям, дозволяють активніше долучати продуктивні види діяльності.

Об'єктом іншомовної навчальної роботи на початковому етапі навчання доцільно вважати комплексну мовленнєву діяльність, яка сприяє реалізації іншомовних комунікативних намірів учнів і здійснюється в чотирьох видах: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. У зв'язку з цим учителю доцільно так організувати комунікативно спрямоване навчання, щоб воно вмотивувало іншомовну діяльність учнів і спонукало їх до використання іноземної мови як засобу мовленнєвої взаємодії в різноманітних сферах життєдіяльності та забезпечувало б максимальне наближення навчальної роботи учнів за метою, формою і способами її виконання до реальних умов комунікації. Особливість такої технології зумовлює організацію навчання як певної моделі процесу іншомовного спілкування, в якому школярі виконують відповідні навчальні операції та дії, спрямовані на оволодіння механізмами мовлення.

Відповідно до комунікативного підходу весь процес навчання варто розглядати як особливу діяльність учнів, яка є значущою для них і здійснюється в межах навчально-комунікативних ситуацій, котрі певною мірою моделюють реальні умови спілкування. Учителі мають здійснювати навчальну діяльність, пов'язану з мовою і мовленням, утім водночас організувати роботу, щоб учні засвоювали правила комунікативної поведінки, яких потрібно дотримуватися під час спілкування. Процес навчання доцільно організувати в різних режимах: у формі спілкування учнів між собою і з учителем відповідно до комунікативних завдань і виду діяльності, особистісно значущої для комунікації. Як вже зазначалося,

оптимальним засобом спілкування є мовленнєва ситуація. Ситуативно зорієнтована особливість організації навчального процесу зумовлює потребу у визначенні соціально доцільних комунікативних намірів учнів, які їх спонукають до спілкування та сприяють розвитку їхнього соціально-комунікативного досвіду. Усе зазначене потребує від учителя створення особливих умов у формі іншомовного комунікативного середовища, в якому може відбуватися навчання мовленнєвої взаємодії з певними цілями, відповідними вербальними засобами й очікуваними результатами. Таке середовище сприятиме формуванню в учнів комунікативних умінь виконувати різноманітні мовленнєві дії. Визначальними для учнів 1–4 класів є такі вміння: *запитати, відповісти, перезапитати з метою уточнення отриманої інформації, надати інформацію, подякувати, вибачитись, пообіцяти щось зробити/виконати, висловити власне ставлення до предмета спілкування, заперечити, погодитись, висловити радість/занепокоєння/жаль із приводу чогось, про щось домовитись, оцінити необхідність щось зробити, розпочинати/завершувати/підтримувати комунікацію*. Зазначені вміння є найтипівішими універсальними комунікативними діями, якими мають оволодіти учні початкової школи у процесі вивчення іноземних мов. Вони характерні для будь-якої теми та ситуації спілкування. Мовленнєві зразки, за допомогою яких виконується дія, мають бути автентичними та відповідати нормам і звичаям країни, мова якої вивчається. Такий підхід до конструювання змісту компетентісно орієнтованого навчання сприяє формуванню в учнів іншомовного комунікативного досвіду, який у майбутньому в разі потреби може вдосконалюватись і даватиме їм змогу адекватно почуватись в іншомовному соціальному середовищі.

Учителю необхідно організовувати процес навчання в такий спосіб, щоб забезпечувати формування в учнів здатності до спілкування, спонукати їх не тільки до породження або сприймання їхнього мовленнєвого висловлення, але й досягати при цьому взаєморозуміння із співрозмовниками як у

мовленнєвій, так і культурній сфері, якщо навіть деякі аспекти чужої культури не зовсім звичні нашому соціуму. Здібності до міжкультурної комунікації розпочинають формуватися вже у першому класі, коли учні знайомляться з незвичними для них іменами, назвами країн, міст, вулиць, коли вони споглядають малюнки та світлини міст, пейзажів, побутових речей, не характерних українській культурі. Отже, спілкування є засобом досягнення мети і засобом навчання та передбачає формування в учнів початкової школи комплексу вмінь, до яких насамперед варто віднести:

- уміння розпочинати, підтримувати і завершувати бесіду;
- уміння перезапитувати співрозмовника/співрозмовників із метою уточнення інформації;
- уміння дотримуватися норм мови, якою відбувається спілкування;
- уміння виконувати норми мовленнєвого етикету;
- уміння адекватно застосовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування;
- уміння толерантно ставитися до співрозмовника/співрозмовників, навіть якщо не поділяєш його/їхню думку чи позитивно не сприймаєш особливостей його/їхньої поведінки, його/їхньої власної культури, як і культури країни, мова якої вивчається.

Щоб навчити учнів нормативного мовлення, важлива роль відводиться вчителю. Цьому сприяють дидактично доцільно визначені знання, навички й уміння. Щоб уміти усвідомлено й відповідно до норм, прийнятих у мові, яка вивчається, застосовувати мовний матеріал, учні 1–4 класів повинні оволодіти такими знаннями:

- про значення мовної одиниці, що вивчається (у межах програмової тематики);
- про її формоутворення, що сприяє становленню навичок самостійно створювати необхідну форму мовної одиниці (наприклад, форму множини іменника чи прикметника або минулого чи майбутнього часу від неозначеної форми певного дієслова тощо) і вмінь її використовувати у спілкуванні на

продуктивному рівні, породжуючи мовленнєві продукти в усній та письмовій формі, та на рецептивному рівні, ідентифікуючи мовні одиниці в письмових і аудіотекстах;

- про особливості (функції) використання мовної одиниці у спілкуванні: коли, за яких умов і яку форму мовної одиниці доцільно вживати відповідно до контексту або певної ситуації спілкування.

Домінуювальний у сучасній шкільній іншомовній освіті діяльнісний підхід до навчання іноземних мов зумовлює необхідність розглядати всі компоненти навчального процесу з діяльнісних позицій. За діялісного підходу пріоритетним об'єктом навчання стає комунікативна діяльність, яка ґрунтується на виконанні певної системи дій. Відповідно, основний зміст навчання іноземних мов можна розглядати як дидактично доцільно дібрану й особливим способом організовану структуру навчальних дій учнів, спрямовану на оволодіння спілкуванням в усній і письмовій формах відповідно до комунікативних намірів, які узгоджуються зі змістом навчальної програми. Це означає, що вчитель має організовувати навчальну діяльність на уроках іноземних мов у такий спосіб, що вона була адекватною її цілям: навчати говорити через говоріння (через виконання дій, спрямованих на оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності), навчати читати через читання, навчати слухати через аудіювання, навчати писати через письмо. Саме у цьому твердженні розкривається основна сутність компетентісно орієнтованого навчання. Відповідно, учень не тільки знає, як це робити, але й уміє використовувати здобуті знання у практичній комунікативній діяльності: під час говоріння, аудіювання, читання, письма, а також знає, де і як отримати необхідну інформацію для досягнення успіху в кожному виді мовленнєвої діяльності, як організувати власну діяльність відповідно до своїх можливостей. Як зазначалося вище, відповідно до потенційних можливостей і навчального досвіду учнів початкової школи всі дії можуть виконуватися спочатку за зразком, а потім самостійно. А відтак змінюються методи і форми навчання, переорієнтовуючись на активну

практичну мовленнєву діяльність з урахування вікових особливостей учнів. Зазвичай така робота здійснюється за допомогою відповідно дібраних вправ і завдань. У зв'язку з цим, визначальною характеристикою компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів цієї вікової категорії є дидактично доцільний добір і раціональна методична організація навчальних матеріалів, які використовуються для формування іншомовної комунікативної компетентності та сприяють створенню умов для розкриття й розвитку індивідуальних потенційних можливостей школярів.

Учитель має враховувати, що в класі/групі можуть навчатися діти з різними психофізіологічними характеристиками, що потребує диференційованого підходу до їхніх здібностей. Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов у 1–4 класах повинно забезпечувати учням із різним рівнем готовності до оволодіння предметом, різними розумовими здібностями, різним ставленням до отримання освіти тощо можливість самостійно вибудовувати власну траєкторію навчання відповідно до своїх психологічних особливостей і потреб – у цьому значна роль належить учителеві як модератору навчального процесу.

Учитель повинен постійно спрямовувати навчальну діяльність на виконання принципу взаємопов'язаного навчання мови і культури. Культурологічне оновлення змісту навчання іншомовного спілкування відтворює взаємозв'язок мови і культури та вимагає включення культурологічних об'єктів та явищ у всі його компоненти з урахуванням вікових можливостей учнів 1–4 класів. Йдеться про той аспект культурологічного підходу, який може і повинен здійснюватися в усіх видах навчальної роботи. Вона сприяє ознайомленню учнів із фактами, особливостями життя й поведінки чужого народу, з особливими прийомами використання мови в умовах певного соціального середовища, формує готовність до іншомовного спілкування, упевненість у своїх комунікативних можливостях, прагнення до активної навчальної роботи з метою вдосконалення рівня власної іншомовної та культурної освіченості.

Відповідно до чинної навчальної програми в учнів початкової школи на завершення 4-го класу мають бути сформовані певні рівні комунікативної компетентності, що характеризують зміст навчання. Оволодіння ним здійснюється в усній і письмовій формах у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні (діалог, монолог), аудіюванні, читанні, письмі. Як правило, формування відповідних умінь і навичок відбувається згідно з навчальним досвідом учнів початкової школи у зв'язку з побаченим, прочитаним, почутим і досвідом власної життєдіяльності.

Формування фонетичних навичок

Основна робота з формування фонетичних навичок здійснюється на початковому етапі, але їх удосконалення відбувається упродовж усього навчального процесу на подальших етапах оволодіння іноземною мовою.

Доцільно, щоб, починаючи вивчення нової мови, учні чули автентичні зразки мовлення, наслідували їх, постійно адаптували свої висловлення до автентичних взірців. Учитель має забезпечувати постійне тренування вимови школярів, надаючи цьому аспекту важливого значення. Прогнозується, що протягом чотирьох років навчання в початковій школі учні, в основному, оволодіють апроксимованою (близькою до нормативної) вимовою усіх звуків мови, що вивчається; навчатися розрізняти на слух звуки іноземної та рідної мови; поступово у них будуть формуватися навички інтонаційного оформлення речень різних типів.

У процесі формування фонетичних навичок у разі необхідності вчителю доцільно використовувати різні прийоми: за потреби звертати увагу учнів на органи мовлення (губи, кінчик язика), залучати для цього жести, які навчають дотримуватися необхідної інтонації та сприяють правильному синтагматичному поділу речень. Для формування навичок нормативної вимови та інтонування доцільно використовувати римівки, пісні, вірші, скоромовки тощо.

Удосконалення і корекція фонетичних навичок може відбуватись на будь-якому етапі уроку, особливо там, де здійснюється навчальна діяльність учнів, пов'язана з говорінням.

Формування лексичних навичок

Навчання лексичного аспекту мовлення здійснюється у взаємозв'язку з навчанням вимови і граматики. Відповідно до комунікативного підходу пред'явлення нових лексичних одиниць, як правило, відбувається в певному контексті, що надає учневі можливість почути/побачити нове слово і сформуванню первинне уявлення про його значення, форму і функцію в мовленні. Зазвичай нові лексичні одиниці пред'являються в усному мовленні вчителя, диктора або ж у письмовому тексті під час читання.

Семантизувати нову лексику доцільно різними способами: 1) використовувати відповідні малюнки, предмети, дії; 2) визначати значення із контексту; 3) перекладати рідною мовою. За умови використання принципу безперекладної семантизації вчителю необхідно забезпечувати потребу, щоб малюнок, предмет або дія, котрі долучаються для розкриття значення нової лексичної одиниці, не викликали в учнів подвійної асоціації. Після пред'явлення в один із таких способів лексика обов'язково має відпрацьовуватись у вправах і завданнях. Доцільно здійснювати таку роботу поетапно: використання лексичної одиниці у словосполученнях з раніше вивченими словами, у реченнях і мікровисловленнях. Процес тренування в нормативному використанні кожної лексичної одиниці зумовлюється різною кількістю вправ, а відтак, і різною пролонгованістю в часі. Доцільно, щоб вправи, які спрямовані на опрацювання нової лексики у мовленнєвих висловленнях, були комунікативно спрямованими, що дозволяє учневі чіткіше усвідомлювати функції лексичної одиниці в мовленні.

На етапі тренування особливу увагу слід приділяти засвоєнню учнями значення, форми і функцій лексичних одиниць як у продуктивних, так і рецептивних видах мовленнєвої діяльності. Щоб кожна нова лексична одиниця засвоювалася міцніше, необхідно залучати для оволодіння нею

слуховий, зоровий, мовленнєво-моторний і руховий аналізатори, тобто вона повинна «пройти» через чотири канали сприймання. Міцному засвоєнню лексики сприяють частотність її використання і систематичне повторення упродовж усього навчального курсу в різноманітних ситуаціях спілкування.

Формування граматичних навичок

Навчання граматичного аспекту мовлення в початковій школі в порівнянні з іншими етапами має свої особливості. Насамперед вони зумовлені незначним досвідом учнів у вивченні рідної мови. Цей чинник не завжди дозволяє сформувати усвідомлене розуміння окремих граматичних явищ, аналогічні яким школярі ще не вивчали в курсі рідної мови. У зв'язку з цим, на цьому етапі частина граматичного матеріалу може засвоюватися на рівні лексичних одиниць, без пояснення з боку вчителя правил формоутворення та вимагання від учнів чіткого усвідомлення знань внутрішніх зв'язків усередині певної структури; ці процеси будуть відбуватися на подальших етапах.

Іншим чинником, який характеризує процес навчання граматичного матеріалу в початковій школі, є широке використання мовленнєвих опор (зразків, моделей), за якими учні формулюють і формують власні висловлення у продуктивному мовленні. Це пов'язано з тим, що, як зазначалося, в учнів молодшого шкільного віку недостатньо розвинуте творче мислення, і їм ще бракує досвіду самостійно створювати власний мовленнєвий продукт навіть у рідній мові. Проте вже у 3-му і особливо 4-му класах кількість вправ і завдань за зразком поступово має зменшуватись, і пріоритети повинні надаватися нескладним творчим завданням, що зумовлюється якісними змінами у психофізіологічному розвитку школярів.

Окремі навчальні матеріали для задоволення певних комунікативних потреб, зумовлених ситуативною необхідністю (щоб не порушити автентичність висловлення), можуть містити ще не вивчені граматичні явища. У таких випадках у разі потреби їх значення (якщо учні не

здогадалися про них із контексту) можна передавати рідномовними аналогами.

Навчання видів мовленнєвої діяльності

Багаторічна шкільна практика навчання іноземних мов засвідчує про доцільність побудови навчального курсу за комунікативно-тематичним принципом. Він передбачає формування в учнів умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі) у межах певних тем, окреслених програмою. Тематику добираються відповідно до вікових особливостей учнів, їхнього життєвого і навчального, у тому числі комунікативного, досвіду, їхніх інтересів.

Зазвичай тематична інформація, довкола якої відбувається спілкування в усній і письмовій формах, подається у змісті навчальних текстів підручників, які використовуються як основні засоби навчання. За певних умов учитель має право долучати до процесу навчання додаткові інформаційні матеріали, якщо ситуативно в них виникає дидактична потреба, проте за умови, що всі учні змогли засвоїти пропонований підручником навчальний зміст: теза «дійти до кожного учня» має стати визначальним для вчителя принципом організації навчального процесу, взагалі, та уроку, зокрема. Загальновідома значущість початкового етапу навчання: якщо діяльність організована неефективно, то об'єктивно будуть спостерігатися прогалини в навчальному досвіді школярів, і їх кількість з кожним роком буде збільшуватися. Якщо учні не будуть бачити власних успіхів у процесі навчання, у них поступово зникатиме інтерес до предмету.

Уся навчальна діяльність, яка здійснюється у процесі навчання іноземної мови, має спрямовуватися не тільки на формування іншомовної комунікативної компетентності, а й загальнонавчальних умінь учнів, а також сприяти їхньому розвитку, освіті й вихованню. Окрім того, процес навчання іноземної мови позитивно впливає на розвиток комунікативного досвіду школярів у рідній мові, орієнтує їх на використання адекватних прийомів, форм і способів мовленнєвої взаємодії в різноманітних ситуаціях

спілкування, виховує взаєморозуміння, толерантність і бажання співпрацювати. Спілкування учнів здійснюється паралельно і взаємопов'язано в усній і письмовій формах у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі.

Усе зазначене зумовлює будувати навчальний процес, у якому відбувається розвиток здібностей до спілкування, у такий спосіб, щоб він забезпечував формування в учнів умінь не тільки коректно в мовному відношенні вибудовувати свою комунікативну поведінку з партнером у спілкуванні, але й досягати при цьому взаєморозуміння з ним і чужою культурою, яку він представляє. Взаєморозуміння не варто ототожнювати із процесами лише позитивного сприймання співрозмовника з комплексом його думок і дій. Воно передбачає формування власної думки (позиції), навіть протилежної до співрозмовника, проте мовленнєва взаємодія має залишитися толерантною і спонукати до подальших контактів. Саме в такий спосіб необхідно організовувати навчальний процес, мета якого – розвивати в учнів здібності до іншомовного міжкультурного спілкування як важливого засобу партнерської взаємодії та необхідного механізму в діалозі культур.

Певний виняток до зазначених вище положень спостерігається у першому класі, де навчальний процес умовно ділиться на пропедевтичний і основний курси і вибудовується за особливою структурою: упродовж частини першого семестру навчання іноземної мови відбувається на усній основі, де переважають види діяльності, пов'язані з усним мовленням (говорінням і аудіюванням), та здійснюється робота, спрямована на формування елементарних навичок читання (ідентифікація графічних друкованих образів – літер, буквосполучень, слів і їх озвучування) і письма (оволодіння графічними навичками іноземної мови, що розпочинається з обведення, написаних літер, буквосполучень і слів).

Передбачається, що упродовж пропедевтичного курсу учні оволодіють елементарними навичками усного і писемного мовлення, що дасть змогу перейти до активної роботи, запропонованої в основному курсі, спрямованої

на активне формування навичок і умінь в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читання, письмі у межах тематики, окресленої навчальною програмою.

Зазначені методологічні положення, що характеризують особливості сучасного навчання іноземних мов, взагалі, і учнів початкової школи, зокрема, можуть слугувати дитактичним і методичним підґрунтям для діяльності вчителя, спрямованої на формування у школярів іншомовних компетентностей у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. За таких умов зміст компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов доцільно розглядати як запропоновану учням своєрідну програму їхньої діяльності, успішне виконання якої може забезпечувати досягнення запланованих мети і завдань, що є показником рівня їхньої навченості. Цьому сприяють відповідно дібрані вправи й завдання як засоби управління цим процесом. Відтак, від оптимально визначеної та раціонально організованої їх системи значною мірою залежить ефективність самого процесу навчання.

Відповідно до вікових особливостей, незначного навчального досвіду та потенційних можливостей компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у початковій школі має забезпечувати формування *в учнів* умінь усвідомлено виконувати такі види іншомовної діяльності:

- ідентифікувати форму та значення лексичної /граматичної одиниці в рецептивних видах мовленнєвої діяльності;
- добирати відповідно до комунікативних потреб необхідні лексичні одиниці для продукування письмового/усного тексту;
- самостійно утворювати форму необхідного (передбаченого навчальною програмою) граматичного явища для використання його в продуктивному тексті відповідно до іншомовних комунікативних намірів;
- логічно вибудовувати (за опорами і без них) продуктивні усні/письмові тексти відповідно до поставлених завдань;

- використовувати мовленнєві зразки в монологічному та діалогічному спілкуванні, котрі відповідають комунікативним нормам, прийнятим у країні, мова якої вивчається;
- самостійно добирати вербальний та інформаційний матеріал для виконання комунікативних завдань, передбачених змістом навчання;
- оволодівати знаннями про мовленнєві зразки й уміти їх доцільно використовувати для задоволення власних прагматичних комунікативних намірів: запитати/перезапитати, висловлювати згоду/незгоду, задоволення/незадоволення, подив, розчарування, власну точку зору, оцінні судження щодо проблем, які обговорюються, у межах набутого іншомовного комунікативного досвіду;
- раціонально використовувати мовні одиниці відповідно до теми спілкування, узгоджуючи їх з іншими одиницями в окремих реченнях і тематичних висловленнях;
- відповідно до набутого мовного досвіду та у межах вимог навчальної програми робити повідомлення в усній і письмовій формах за змістом прочитаного/прослуханого тексту та малюнків/фотографій;
- користуватися словником і граматичним довідником як засобами підтримки навчальної діяльності;
- розрізняти на слух звуки і на письмі літери й слова, з яких складаються усні й письмові тексти;
- оволодівати знаннями про особливості змісту та форми різноманітних усних і писемних продуктів, які передбачені змістом навчальних програм, і вміти їх самостійно створювати;
- конструювати речення за зразками і без них відповідно до прийнятих норм;
- працювати в парі/колективі під час виконання певних комунікативних завдань;
- порівнювати об'єкти і явища, про які йдеться під час спілкування, систематизувати, узагальнювати, висловлювати на елементарному рівні

власне ставлення, робити висновки в межах засвоєного мовного матеріалу, використовуючи при цьому опори як орієнтовну основу діяльності або без них;

- самостійно регулювати свою навчальну діяльність, здійснювати об'єктивний контроль її результатів, шукати способи їх удосконалення.

Зазначені показники рівня навченості учнів початкової школи можуть слугувати вчителю орієнтирами в його педагогічній діяльності.

Компетентнісний підхід до навчання іноземних мов також сприяє методичній підтримці *вчителя*:

- надає йому інформацію про види навчальної роботи, котрі доцільно використовувати для формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності, зокрема мовних навичок і мовленнєвих умінь спілкуватися в усній та письмовій формах;

- слугує орієнтовною основою для визначення методів, форм і способів діяльності, що забезпечує успішне виконання учнями передбаченого змісту навчання іноземних мов;

- дає уявлення про іншомовний комунікативний досвід, якого мають набувати школярі після завершення вивчення тематичних розділів у межах кожного року навчання.

Уявляється, що зазначені та схарактеризовані дидактичні та методичні положення щодо особливостей організації компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи слугуватимуть учителям засадами у їхній педагогічній діяльності.